

از گوشه و کنار جهان

چرا توافق هسته‌ای آمریکا و عربستان سعودی حساسیت‌برانگیز شده است؟

راديو فردا

کمتر از یک دقیقه پیش

دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا (چپ)، و محمد بن سلمان، ولیعهد عربستان سعودی، در جریان نشست سرمایه‌گذاری آمریکا و عربستان در واشینگتن، نوامبر ۲۰۲۵

ایالات متحده در آخرین روز تیرماه ۱۴۰۴ از یک توافق تاریخی با عربستان سعودی خبر داد که بر اساس آن یک برنامه هسته‌ای غیرنظامی در این کشور حوزه خلیج فارس ایجاد خواهد شد.

حمایت دولت ترامپ از این توافق که به عربستان سعودی اجازه می‌دهد اورانیوم را غنی‌سازی و سوخت مصرف‌شده هسته‌ای را بازآوری کند، موجب نگرانی برخی قانون‌گذاران آمریکایی و کشورهای منطقه، به دلیل نگرانی از گسترش تسلیحات هسته‌ای، شده است.

این اقدام در شرایطی صورت می‌گیرد که ایالات متحده هم‌اکنون درگیر جنگی با ایران است که بخش مهمی از دلایل آغاز آن به نگرانی‌ها درباره برنامه هسته‌ای تهران بازمی‌گردد.

پرسش‌های جاری اکنون این‌ها است که این توافق اکنون در چه مرحله‌ای است، چرا عربستان سعودی به دنبال برنامه هسته‌ای است، این توافق چه منافعی برای آمریکا دارد، آیا عربستان گزینه‌های دیگری در این زمینه جز همکاری با آمریکا دارد، و تکلیف مهم‌ترین موضوع محل اختلاف یعنی غنی‌سازی اورانیوم چه می‌شود؟

خبرگزاری رویترز در این گزارش به این پرسش‌ها و پاسخ آن‌ها پرداخته است.

تاکنون چه اتفاقی افتاده است؟

واشینگتن و ریاض سال‌ها است که درباره توافقی برای همکاری هسته‌ای گفت‌وگو می‌کنند؛ توافقی که دسترسی عربستان به فناوری هسته‌ای آمریکا را فراهم می‌کند و در عین حال، فرصت انعقاد قراردادهای بزرگ برای شرکت‌های آمریکایی در ساخت تأسیسات هسته‌ای عربستان را به وجود می‌آورد.

مثل دیگر موارد مرتبط با فناوری هسته‌ای، نگرانی‌های امنیتی، خطر اشاعه سلاح‌های هسته‌ای و پیچیدگی‌های سیاسی در منطقه‌ای پرتنش، همواره از مهم‌ترین ملاحظات این مذاکرات بوده است.

عربستان سعودی، همچون دیگر کشورهای عضو پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (ان‌پی‌تی)، متعهد شده که به دنبال ساخت سلاح هسته‌ای نرود و با بازرسی‌های بین‌المللی موافقت کرده است. با این حال، آمریکا به‌طور سنتی خواهان تضمین‌های بیشتری بوده است.

دولت ترامپ روز چهارشنبه ۳۱ تیر اعلام کرد این توافق را برای بررسی به کنگره ارائه کرده است. نمایندگان کنگره ۹۰ روز کاری فرصت دارند مانع اجرایی‌شدن آن شوند، اما تنها در صورتی که بتوانند با کسب دو سوم آرا هرگونه وتو احتمالی رئیس‌جمهور را بی‌اثر کنند.

این توافق شامل آن‌چه در ادبیات هسته‌ای «استاندارد طلایی» نامیده می‌شود، نیست؛ یعنی بندی که عربستان را از غنی‌سازی اورانیوم و بازفرآوری سوخت مصرف‌شده هسته‌ای – دو مسیری که می‌توانند به تولید مواد لازم برای ساخت کلاهک هسته‌ای منجر شوند – منع کند.

همچنین، این توافق شامل «پروتکل الحاقی» آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، که نظارت‌های گسترده‌تری را فراهم می‌کند، نیز نمی‌شود.

این موارد احتمالاً موجب نگرانی متحدان آمریکا در خاورمیانه، از جمله اسرائیل، خواهد شد و همچنین این پرسش را مطرح می‌کند که آیا سیاست آمریکا در این زمینه یکسان و منسجم است یا نه؛ زیرا یکی از دلایل اعلام‌شده واشینگتن برای جنگ با ایران در سال جاری، خودداری حکومت ایران از کنار گذاشتن برنامه غنی‌سازی اورانیوم بود.

این توافق همچنین با مخالفت برخی اعضای کنگره روبه‌رو شده است؛ نمایندگانی که پیش‌تر خواستار اعمال محدودیت‌ها و تضمین‌های سخت‌گیرانه در هرگونه توافق هسته‌ای با عربستان شده بودند.

چرا عربستان سعودی به دنبال برنامه هسته‌ای است؟

عربستان سعودی، با وجود این‌که بزرگ‌ترین صادرکننده نفت جهان است، در نگاه اول گزینه‌ای طبیعی برای تولید برق هسته‌ای به نظر نمی‌رسد. اما این کشور در چارچوب برنامه اقتصادی محمد بن سلمان، ولیعهد سعودی، قصد دارد انتشار گازهای گلخانه‌ای را کاهش دهد و بخشی از نفت خام مصرفی داخلی را نیز برای صادرات بیشتر آزاد کند.

در حال حاضر، بخش عمده برق عربستان از طریق سوزاندن نفت و گاز تولید می‌شود.

انرژی هسته‌ای می‌تواند جایگزین بخشی از این مصرف شود، از جمله برای تأمین برق مورد نیاز آب‌شیرین‌کن‌ها و سیستم‌های تهویه مطبوع که انرژی زیادی مصرف می‌کنند. این امر به عربستان امکان می‌دهد نفت بیشتری صادر و درآمد بالاتری کسب کند.

با این حال، عربستان همچنین اعلام کرده که اگر رقیب دیرینه‌اش، ایران، به سلاح هسته‌ای دست یابد، این کشور نیز ناچار خواهد شد همان مسیر را دنبال کند. این اظهارات ظاهراً با هدف افزایش فشار بر حکومت ایران مطرح شده، اما در عین حال نگرانی‌ها درباره اهداف هسته‌ای خود عربستان را نیز افزایش داده است.

کریس مورفی، سناتور دموکرات آمریکا، در شبکه اجتماعی ایکس نوشت: «این توافق مسابقه تسلیحات هسته‌ای در منطقه را آغاز خواهد کرد و انگیزه ایران برای محدود کردن برنامه هسته‌ای خود را بیش از پیش کاهش می‌دهد.»

بسیاری از کشورهایی که نیروگاه هسته‌ای دارند، اورانیوم را در داخل کشور غنی‌سازی نمی‌کنند و سوخت مورد نیاز را از خارج وارد می‌کنند.

اما عربستان در ژانویه ۲۰۲۵ اعلام کرد قصد دارد اورانیوم را غنی‌سازی کند؛ فرایندی که علاوه بر کاربرد غیرنظامی، می‌تواند در برنامه‌های نظامی نیز مورد استفاده قرار گیرد. هدف اعلام‌شده عربستان تولید «کیک زرد» برای سوخت نیروگاه‌های هسته‌ای و فروش آن است.

این توافق چه منافعی برای آمریکا دارد؟

تحلیلگران می‌گویند این توافق می‌تواند هم منافع راهبردی و هم منافع اقتصادی برای آمریکا داشته باشد.

همکاری هسته‌ای غیرنظامی، در کنار تضمین‌های امنیتی، یکی از مشوق‌های مهم دولت جو بایدن برای ترغیب عربستان و اسرائیل به عادی‌سازی روابط بود.

با این حال، به‌نوشته خبرگزاری رویترز، اکنون این دو موضوع از یکدیگر جدا شده‌اند، هرچند توافق هسته‌ای همچنان می‌تواند امتیازی برای پیشبرد دیپلماسی آمریکا با ریاض باشد. عربستان تأکید کرده است که بدون تشکیل کشور مستقل فلسطین، روابط خود را با اسرائیل عادی نخواهد کرد.

توافق هسته‌ای غیرنظامی عربستان و آمریکا شرکت‌های آمریکایی را در موقعیت مناسبی برای عقد قراردادهای ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای عربستان قرار می‌دهد و در عین حال، امکان آگاهی بیشتر واشینگتن از برنامه هسته‌ای این کشور را فراهم می‌کند؛ موضوعی که می‌تواند نگرانی‌های آمریکا درباره اشاعه تسلیحات هسته‌ای را کاهش دهد.

بر اساس بخش ۱۲۳ قانون انرژی اتمی آمریکا، مصوب ۱۹۵۴، ایالات متحده می‌تواند با کشورهای دیگر توافقی برای همکاری گسترده در زمینه انرژی هسته‌ای غیرنظامی منعقد کند.

این قانون ۹ معیار مرتبط با جلوگیری از اشاعه سلاح‌های هسته‌ای را مشخص کرده است تا کشورهای طرف توافق نتوانند از فناوری هسته‌ای برای تولید سلاح یا انتقال مواد حساس به دیگران استفاده کنند.

قانون آمریکا همچنین بررسی و تأیید این توافقات توسط کنگره را الزامی می‌داند.

عربستان گزینه‌های دیگری هم دارد؟

اگر توافق میان آمریکا و عربستان حتی در این مرحله به نتیجه نرسد، کشورهای دیگری که صنعت هسته‌ای پیشرفته دارند، برای همکاری با ریاض اعلام آمادگی کرده‌اند یا به‌عنوان گزینه‌های بالقوه مطرح

بر اساس گزارش‌ها، شرکت ملی هسته‌ای چین (سی‌ان‌ان‌سی) در سال ۲۰۲۳ پیشنهادی برای ساخت نیروگاه هسته‌ای در عربستان ارائه کرده است.

شرکت دولتی روسی روس‌اتم که نیروگاه هسته‌ای مصر را ساخته، نیز توافق‌های اولیه همکاری با ریاض امضا کرده است.

کره جنوبی که نیروگاه‌های هسته‌ای امارات متحده عربی را ساخته و همچنین فرانسه نیز از دیگر گزینه‌های احتمالی هستند.

انتخاب شریک نهایی احتمالاً به عواملی مانند فناوری ارائه‌شده، شیوه تأمین مالی و ملاحظات ژئوپلیتیکی، از جمله شرایط مربوط به مدیریت سوخت هسته‌ای، بستگی خواهد داشت.

غنی‌سازی اورانیوم؛ مهم‌ترین موضوع اختلاف

یکی از مسائل کلیدی این است که آیا آمریکا حاضر خواهد شد تأسیسات غنی‌سازی اورانیوم را در خاک عربستان احداث کند و اگر آری، این کار در چه زمانی انجام خواهد شد؟

نکته دیگر این‌که آیا کارکنان سعودی به این تأسیسات دسترسی خواهند داشت یا این مجموعه صرفاً توسط کارکنان آمریکایی و در قالب سازوکاری موسوم به «جعبه سیاه» اداره خواهد شد؛ یعنی فناوری و جزئیات فنی در اختیار عربستان قرار نگیرد.

اگر توافق فاقد سازوکارهای نظارتی سختگیرانه باشد، عربستان که دارای ذخایر سنگ معدن اورانیوم است، از نظر تئوریک می‌تواند از چنین تأسیساتی برای تولید اورانیوم با غنای بالا استفاده کند.

یک منبع آگاه به رویترز گفته است توافق پیشنهادی میان آمریکا و عربستان از نظر حقوقی امکان همکاری در چرخه سوخت هسته‌ای، از جمله غنی‌سازی اورانیوم، را فراهم می‌کند، اما واشینگتن را ملزم نمی‌کند فناوری یا توانمندی‌های مربوط به این حوزه را به عربستان منتقل کند.

این توافق از نظر دیپلماتیک نیز حساس است. اسرائیل، مهم‌ترین متحد آمریکا در منطقه، بارها مخالفت خود را با ایجاد برنامه هسته‌ای غیرنظامی در عربستان سعودی اعلام کرده است.

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

از گوشه و کنار جهان

بایگانی